

Мәдениеттану

Ортағасырдағы мәдениет туралы түсінік

*Группа:ЮП-19-1

Орындаған:Қойлыбаева Көркем

- * 1. Ортағасырлық мәдениеттің жалпы сипаттамасы
- * 2. Еуропалық орта ғасырдағы таптық мәдениет
- * 3. Еуропалық орта ғасырдағы көркемдік мәдениет

Орта ғасырлар – ежелгі дүние тарихынан кейінгі және жаңа заман тарихына дейінгі дүниежүзілік тарих кезеңінің жалпы қабылданған белгісі.
Қазіргі заманғы медиевистикада сәйкесмынадай кезеңдерге бөлінеді:

1. Ерте ортағасырлық (V ғ. соңы- XI ғ. ортасы). V-VII ғасырларда варварлық тайпалар бір-бірімен үнемі соғыс жүргізген патшалықтарды құрды. Бұл кезеңнің мәдениеті Византия мен араб Шығысының мәдениетінен әлі де артта қалып отыр.

2. Кемелденген (классикалық, дамыған, "жоғары") ортағасырлық (сер. XI – кон. XV вв). Феодалдық құрылыс ең жоғары деңгейге жетті. Негізгі еуропалық мемлекеттер құрылады (Англия, Франция, Германия, Италия). Соғыс пен көтерілістер үздіксіз жүріп жатты. XI-XIII ғғ. еуропалықтар шығысқа бірқатар крест жорықтарын жасайды. Осы кезеңнің мәдениетінде өзара қатынас, ал кейде жалпыеуропалық және ұлттық бастаулардың күресі үлкен рөл атқарады.

3. Кейінгі орта ғасыр (XVI – лысы. жынысы. XVII ғғ.). Антикалық дәстүрлерден, византия және ислам ықпалынан шығармашылық тұрғыда арылған жоғары мәдениет құрылды. Бұл кезең жаңа уақытқа тән феодализмнің ыдырап, буржуазияның қалыптасқан кезеңі.

*** Орта ғасыр мәдениеті әлемдік мәдени дамудың ажырамас және заңды кезеңі болып табылады.**

Орта ғасырдың материалдық негізі феодализм деп аталатын қоғамдық құрылыс болды. Феодалдық қоғам иерархиялықпен сипатталады-аристократизмнің негізі және әртүрлі әлеуметтік топтардың оқшаулануы болды.

Феодалдық қоғам мен мәдениеттің тұрақтылығы мен салыстырмалы статикалығын түсіндіретін тағы бір маңызды ерекшелік дәстүрлі сипат болып табылады. Қарым-қатынастардың реттеушісі қоғамның барлық жіктері санасатын күш - әдет-ғұрып болды.

Дәстүрлі сипат ғасырлар бойы көркемдік формалар мен бейнелердің тұрақтылығын сақтаған көркем мәдениет үшін де маңызды болды.

Егер ортағасырлардың материалдық өмірі феодализм жағдайында өтсе, онда ортағасырлардың рухани өмірі мен мәдениетін христиандық дінсіз елестету мүмкін емес болды. Көптеген зерттеушілер тіпті орта ғасырлық мәдениетті христиан мәдениеті ретінде бөліп қарастырады. Әрине, христиандықтың басым болуы -орта ғасырлардың маңызды ерекшелігі және типологиялық сипаты болды. Христиандық идеология мен мораль негіздерін 354-430 жылдары өмір сүрген Аврелий Августин (рақымды) тұжырымдаған.

Аврелий Августин

Мудрый философ

* Осылайша, ортағасырлық мәдениеттің негізгі сипаттарына мынадай факторларды жатқызуға болады:

* 1) теоцентризм - яғни діннің үстемдігі, ортақ құдайлық дүниетаным;

* 2) көне мәдени дәстүрден бас тарту;

* 3) аскетизм;

* 4) адамның ішкі әлеміне, оның руханилығына күшті көңіл бөлу; В) консерватизм, ескіге бейімділік, материалдық және рухани өмірдегі стереотиптерге бейімділік;

* 5) өнер туындыларын сынау;

* 6) руханият мәдениетін, Рыцарлық мәдениетті, оның рухани мәдениетін бөліп көрсетуге болатын мәдениеттің иерархиялығы, қала мәдениеті, халық, негізінен, ауыл мәдениеті.

аскетизм

ТЕОЦЕНТРИЗМ

* Ортағасырлық мәдениеттің негізгі жетістіктері:

* 1. өміршең ұлттар мен мемлекеттердің құрылуы;

* 2. заманауи еуропалық тілдерді қалыптастыру;

* 3. Еуропаның тарихи-мәдени бірлігін қалыптастыру;

* 4. Еуропа мәдениетінің көкжиегін кеңейту;

* 5. әлемдік мәдениетті байытатын өнер туындыларын жасау,
ғылыми және техникалық табыстарға қол жеткізу.

*2. ЕУРОПАЛЫҚ ОРТА ҒАСЫРДАҒЫ ҚАРАҒАЙ МӘДЕНИЕТІ

* Біз айтып өткендей феодалдық қоғам қатаң иерархиялықпен , яғни монастырлық, яғни рухани мәдениет, рыцарлық, халық және қала мәдениетін ерекшелеуге болатын түрлі әлеуметтік топтардың оқшаулығымен сипатталады.

* Шіркеулік мәдениет

- * Бірінші, жоғары тап болып дін басылары, табынушылар таптары саналған. Онда қоғамның рухани өмірі туралы барлық істер жатты. ("көктегі істер"). Адамның христиандық идеалына рухани ортада қалыптасатын әсіресе, құдай үшін аскеттік "ерліктерге" өзіне арнай отырып, бейбітшілік өмірінен кетіп бара жатқан монах үлгі болды.
- * Шіркеулер (грек. monasterion-келья отшельников) - монахтар немесе монахинь қауымдары, өмірдің бірыңғай ережелерін қабылдайтын, ортағасырлық рухани мәдениеттің өзіндік орталықтары болды. Батыстағы монахтардың бастауында Бенедикт Нурсийский (VI ғ.), Бенедиктин орденін, монастырьлердің бір жарғымен орталықтандырылған бірігуін құрған.
- * Бенедикттің "ережелеріне" сәйкес монастырлық бауырластар әскери үлгі бойынша қатаң тәртіп орнады, ал олардың Құдайға қызмет етуі практикалық христиан мейірбандығының үлгісі болып табыла отырып, бейбітшілікке

- * VI ғасырда Бенедиктин орденінің үлгісі бойынша ең маңызды христиан ізгіліктерінің бірі деп білімді санаған Кассиодор Флавий құрылды. Оның Вивариясында бірінші рет монастырьдің ағартушылық орталық ретінде үш бөлшекті құрылымы қалыптасты, ол орта ғасырға дәстүрлі: кітапхана (кітап сақтау орны), кітап шеберханасы және мектеп. Көне мәдениет шіркеулердің арқасында қайтарымыз жоғалмады. Ол «құдайға қарсы» деп танылғанмен христиан дінінің қажеттіліктеріне сәйкес ішінара қайта өңделді, ал ішінара сақталған және жойылудан құтқарылған.
- * Шіркеу «әлемдегі күштілерді» ғана басқарып қоймай, сондайақ келушілердің ақылдық көңіл күйі мен сезімдеріне бақылау жүргізді. басқарды іс-әрекеттерімен "силовых мира сего", бірақ жүзеге асырды нақты бақылау умонастроениями және сезім келуші. Қоғам өміріндегі маңызды дидактикалық қызметі уағыздау, егер кітап тек қана таңдаулылар үшін қол жетімді болса, онда уағыз барлығына жолданып, қоғамның әрбір мүшесі оны тыңдауға міндетті болды. Уағыз мазмұнының жалпыға қол жетімділігі оның әмбебаптығын түсіндіреді. Уағыз рухани және массаның арасындағы коммуникацияның қуатты арнасы болды. Бірақ уағыздаушының сөзі тиімділігінің міндетті шарты-бұл "кері байланыс", яғни уағыз. Ислам дінін ұстанушылар өз мінез-құлқын талдауға, өз іс-әрекеттерін діни доктринамен және моральмен байланыстыруға, одан кейін өз күнәларын сезінуге және өз істерінде өкінуге итермелеуге тиіс болды. "Кінә мәдениеті" қалыптасады, онда басқалардың пікірлері алдында ұят пен қорқыныш көп рөл атқарады.

* Рыцар мәдениеті

- * Рыцарлық (одан. Ritter-салт атты) - бұл феодалдық қоғамның әскери-аристократтық табы жатты, олар жоғарғы мемлекеттік міндеттерді: шіркеуді қолдау, сенімдерді қорғау, бейбітшілікті нығайту, халықты зорлық-зомбылықтан және т.б. қорғау, т.б атқарды. Бұл-соғысушылар табы болды. Рыцарлықтың атқаратын қызметі – "жердегі істер" болды.
- * Рыцарлық ерте орта ғасырларда пайда болды, XI-XIV ғғ. Гүлденді және XV ғ. құлдырауға ұшырады.
- * Рыцарлықтың идеологиясы бір жағынан германдық тайпалардың ежелгі қауымының мәдени дәстүрлеріне, оның стерео-ойлау типтері мен тілдік нанымдарына, ал екінші жағынан – дамыған христиандықпен қызмет ету концепциясына негізделді.
- * Рыцарлық ар-намыс кодексінің негізінде сегіз негізгі жақсылық жатыр: ежелгі шығу тегі, сеньорға және өзіне тең адамдарға қатысты өз міндеттеріне сөзсіз адалдық, үлкен дене күші, батылдық, ұрыстағы асыл мінез-құлық, өзінің атына және қаруына ұқыпты қарау, атақ туралы тұрақты қамқорлық, жомарттық, сыртқы тартымдылық, ескерушілік, өлең жазу немесе оқып, қандай да бір музыкалық аспапта ойнау қабілеті және, ең бастысы, сұлу қызға ғашықтық.

- * Рыцарлық мәдениеттің ерекше көрінісі турнирлер болды. Турнир (старофр. tournoi) - әскери сайыс, оның мақсаты феодалдық жасақтардың негізін құрайтын рыцарлардың жауынгерлік қасиеттерін көрсету болып табылады.
- * Ортағасырлық мәдениеттің көрнекті құбылысы куртуаздық әдебиет болды. XII - XIV ғ.ғ. қалыптасқан еуропалық әдебиет. Ол рыцарьлардың идеалдарының өзіндік санасын білдіру құралы ғана емес, сонымен қатар оларды белсенді түрде қалыптастырды.
- * Куртуаз әдебиеті трубадур лирикасымен (Прованс), труверлермен (Францияның солтүстігі), Германиядағы миннезингерлермен, сондай-ақ Рыцарлық романмен ұсынылған.
- * Рыцарь үнемі біріншілікке, даңққа ұмтылды. Оның ерлігі мен махаббаты туралы бүкіл христиан әлемі білуі керек еді. Осыдан - Рыцарлық мәдениеттің сыртқы әдемілігі, оның салт-жоралғыларға, атрибутикаға, түстің символдарына, заттарға, этикаға ерекше назары көрінді.

*Халық мәдениеті

- *Құнды бағдарлардың екілік сипаты қарапайым адамдардың, ең алдымен шаруа қожалықтардың, "еңбек етушілер" таптарының өмірінде айқын көрінді.
- *Шаруалардың тұрмысы өте кедейшіліктің ізін алып келді: қарапайым еңбек құралдары, ағаш құрал-саймандарды, шағын тұрғын үйлер, бір бөлмедегі барлық отбасы, азық-түлік сақталған және мал ұсталған. Шаруалардың бүкіл өмірі ауыр еңбекке толы болды.
- *Олардың өмірінде киелі рух пен тән, жақсылық пен зұлымдық, Құдайға ұмтылу және сезімдік қуаныш, күнә мен күнәға деген қорқыныш тығыз байланысып жатты. Қос әлемдік христиан принципі халық санасына қиын қабылданды. Ауылда әлі де рухтарға, үй елестеріне, эльфтерге, русалкаларға, айдаһарларға сенген, тілдік құдайларға кейде – католиктік ғибадатханалар түрінде табынушылық болды.
- *Тілдік рухтың жоғары көрінісі халықтық мерекелер болды, соның ішінде психологиялық жеңіліске деген табиғи қажеттілік, ауыр еңбектерден кейін алаңсыз көңіл көтеру христиан мәдениетіндегі ең жоғары және елеулі нәрселерді пародиялық әзілге айналдыру сияқты карнавалдар болды.

*Қалалық мәдениет

- * Ортағасырлық өркениеттің дамуы қалалардың өсуімен байланысты болды. Орта ғасырлардың басындағы Еуропадағы қалалар -бұл бекіністердің немесе епископ резиденцияларының айналасында өмір сүрген және шаруалардан айырмашылығы аз адамдар тобы (1-5 мың адам). Жаудан қорғау үшін қала қуатты қабырғалармен қоршалған, олардың шеңбері уақыт өте келе қала маңын қамти отырып кеңейген.
- * Ортағасырлық қала базар алаңының айналасында салынған, оның жанында қалалық собор мен қалалық кеңес ғимараты (ратуша) орналасқан. Азаматтар қаланың басшысы-феодалдар билігінен тез босатылып, өзіндік басқаруды (коммуна) қолға алады.
- * Қала халқының құрамы әрелкі болды. Мұнда өзінің аула қызметкері мен құлдары бар корольдер мен герцогтар, епископтар, монахтар, дін қызметкерлері, еркін кәсіптегі адамдар-заңгерлер, дәрігерлер, сәулетшілер, мектеп пен университеттердің оқытушылары мен оқушылары тұрады; шаруалар қалада жалақы іздейді, сондай – ақ қылмыскерлер-жеңіл табысқа ұмтылады.
- * Біртіндеп қала тұрғындары табы -бюргерлер қалыптасады. Оның негізін арнайы одақтарға – цехтар, гильдиялар, бауырластар, "сауда үйлері"мамандықтарға біріктірілген қолөнершілер мен

*ХІ ғасырдан бастап қалалар Батыс Еуропаның мәдени өмірінің орталығына айналды. Дәл осы жерде жетілген орта ғасырдағы "техникалық революция" басталады, жаңа ғылыми және білім беру орталықтары құрылады, халық нақыштарында әдебиетті еркін сүйетін, театр қойылымдары беріледі.

*Бірте —бірте оқу орталықтары монастырлардан қалаларға, керісінше пайда болатын жаңа оқу орталықтарына - университеттерге-ғылыми білім негіздерін құрайтын пәндер жиынтығы бойынша мамандар даярлауды жүргізетін жоғары оқу-ғылыми орындарға ауыса бастады. Алғашқы жоғары зайырлы мектептер Париж және Монпелье (Франция), Кембридж және Оксфорд (Англия), кейіннен Орталық Еуропа елдерінде пайда болды. Еуропада 60-қа жуық университет бар. Университеттер әкімшілік автономияға, өз юрисдикциясына ие болды, олардың өмірлерін қатаң реттейтін жарғыларға ие болды. Олар нағыз білім орталықтары болды және қоғамның мәдени дамуында маңызды рөл атқарды.

* Орта ғасырдағы көркемдік мәдениет

- * Орта ғасырлық Еуропада өнердің басты міндеті діни сезімдерді нығайту, қасиетті жазудың бейнелерін ашу, шығармалар, әдетте, жасырын болды. Суретшіден іске асыру емес, Құдайдың қасиетті идеяларын ашу қажет болды. Христиан идеологиясы антикалық суретшілерді жігерлендірген идеалдарды қабылдамады: болмыстың қуанышы, сезімдік, денелік, шындық, өзін ғарыштың тамаша элементі ретінде сезінетін адамның жырлауы - ол дене мен рухтың, адамның және жер дүниесінің антикалық үйлесімін бұзды.
- * Кескіндемеде басты жанр иконопись болды. Икондар сауатсыздар үшін қол жетімді Құдаймен эмоционалдық байланыс ретінде қарастырылды, олардың терең символдық белгісі болып табылады. Суреттер жиі бұзылған, шартты, көрерменге әсер ету үшін кері перспективасы бар болды. Иконадан басқа, ортағасырлық бейнелеу өнері әшекейлермен, мозаикалармен, миниатюралармен, витраждармен ұсынылған. Оны пергамен(т)е – арнайы бөлінген бұзау терісінде монастырларда жасады. Пергаменнің парақтары тігіліп, бағалы тастармен және металдармен әшекейленген терімен қапталған тақтайлардан түптелген. Мәтін бас әріптермен – инициалдармен, ал кейінірек – керемет миниатюралармен безендірілген. Кітаптар аз және олар өте қымбат болды. XI ғасырдың басында "Грамматика"ның бағасы жер учаскесі бар үйдің бағасымен бірдей болды. Музыкалық мәдениеттің негізі-литургиялық ән айту, Құдайға ән айту, содан кейін өлең мәтінін ән әуенімен жалғайтын гимндеркұрады.
- * Өнердің ең маңызды түрі екі стильде жүзеге асырылған: Роман және Готика.

* Романдық стиль

- * X ғ-да қалыптасқан алғашқы жалпыеуропалық стиль. XII ғ. Дейін Франция, Италия және Германияда ең айқын ұсынылған.
- * Роман стиліндегі басты рөл қатал сәулетке берілді: монастырлық кешендер, шіркеулер, құлыптар жергілікті жердің үстінде үстемдік етіп, төбеде орналасқан. Олардың сыртқы түрі көлемнің анықтығымен, массивтілігімен, ауыр салмақтылығымен, жерге қонуымен ерекшеленеді. Ең басты міндет-адамды мойынсұндыру, оны бейбітшілік пен Құдайдың монументалды ұлылығы аясында басу. Дәуір рухының ең толық көрінісі собор болды.
- * Романдық архитектурасына тән ескерткіштерге - Ключнидегі монастырлар кешені (Франция), Вормс пен Майнцтегі соборлар (Германия) жатады. Ол "құлап бара жатқан мұнараны" (қоңырау шалушы) және баптистерияны (крещальня) қамтитын Пиза (Италия) ансамблі. Бірнеше қабаттағы қабырғаларда орналасқан жұқа аркадалар түрлі-түсті тастармен қапталып ансамбльге жарық әрі мерекелік көрініс береді.
- * XII ғасырдан бастап готикалық стиль пайда болады, оның басты ерекшелігі-ұмтылу, аркалар, витраждар болды. В. Гюго Готиканы "тастағы симфония" деп атады. Қатты, монолитті, әсерлі романдық храмдардан айырмашылығы, готикалық соборлар оюмен және декормен әшекейленген, көптеген мүсіндер, олар жарыққа толы, аспанға ұмтылған, олардың мұнаралары 150 м дейін көтерілді.

- * Қалалық коммунаның тапсырысы бойынша салынып жатқан және тек діншілдік туралы ғана емес, сонымен қатар қала тұрғындарының күші, байлығы, еркіндігі туралы да куәландыратын собор жетекші сәулет үлгісі болды. Мұндай ғимараттардың көлемі өте үлкен; олар көптеген онжылдықтар, ғасырлар бойы тұрғызылды.
- * Готиканың ең ірі құрылыстары Францияда Нотр-Дам де Пари және Нотр-Дам де Шартр, Реймс және Амьен соборымен ұсынылған. Соңғы готиканың жауһарлары Англиядағы Кентерберия соборы және Вестминстер аббаттығы, Германиядағы Фрейбург және Кельн соборы болып табылады.
- * Готикалық архитектураның қаңқалық жүйесі үлкен терезелермен қиылысатын, соборлардың интерьерлерін биіктігі мен кеңдігі бойынша бұрын-соңды болмағандай етіп жасауға мүмкіндік берді. Соборлардың биікке ұмтылуы алып әшекейлі мұнарасы бар, терезелер мен порталдар, күрделі- өрнегімен сипатталды.
- * Тұтас қабырғалардың жоғалуымен монументалды суреттер де жоғалады. Оларды витраждар алмастырады – қорғасын жолақтармен бекітілген түсті шыны кесектерінен жасалған өзіндік кескіндеме. Витраждар тар жоғары ойықтар мен "раушан" тәріздес дөңгелек терезелерді толтырады. Сырты түссіз, ал витраждар ішінде собордың интерьерінде ерекше көркем әсерлер жасай отырып, қанық бояулармен жанады. Күн сәулесі, витраж неғұрлым көп дәрежеде ортағасырлық ананың жандануы туралы түсініктерді жүзеге асырды.

Готикалық архитектураның қаңқалық жүйесі үлкен терезелермен қиылысатын, соборлардың интерьерлерін биіктігі мен кеңдігі бойынша бұрын-соңды болмағандай етіп жасауға мүмкіндік берді. Соборлардың биікке ұмтылуы алып әшекейлі мұнарасы бар, терезелер мен порталдар, күрделі- өрнегімен сипатталды.

Тұтас қабырғалардың жоғалуымен монументалды суреттер де жоғалады. Оларды витраждар алмастырады – қорғасын жолақтармен бекітілген түсті шыны кесектерінен жасалған өзіндік кескіндеме. Витраждар тар жоғары ойықтар мен "раушан" тәріздес дөңгелек терезелерді толтырады. Сырты түссіз, ал витраждар ішінде собордың интерьерінде ерекше көркем әсерлер жасай отырып, қанық бояулармен жанады. Күн сәулесі, витраж неғұрлым көп дәрежеде ортағасырлық ананың жандануы туралы түсініктерді жүзеге асырды.

Осылайша, жоғарыда айтылғандарды түйіндей келе, Жаңа уақытта оның техникалық және шаруашылық көшбасшылығын айқындаған Еуропаның материалдық мәдениетінің негіздері салынған Орта ғасыр мәдениетінің ерекше рөлін тағы да атап өткім келеді. Мәдениет — христиан мәдениетінің рухани негізі-жаңғырту мен реформалауға қабілетті ұлттықтан жоғары дінге айналып, ең үлкен қайта құруларды бастан кешірді. Көркем мәдениетте шынайы жаңалықтар жасалды, бірегей дайын стиль жасалды, оған қызығушылық әлі күнге дейін байқалады, ал әсері ғасырлар арқылы әр түрлі елдерге тарады.

НАЗАРЛАРЫҢЫЗҒА РАХМЕТ

БЛАГОДАРИЮ ЗА ВНИМАНИЕ!

Thank you!